

A mezőpaniti udvarház

Térségünk egyedi viszonyainak köszönhetően kevés építészeti emlék maradt fent napjainkig. Ez a megállapítás a 17. század folyamán épültek tekintetében is helytálló, habár erre a korszakra „nagy építőkedv” volt jellemző. Ezért vagyunk rászorulva a különféle írott történeti források – urbáriumok, inventáriumok, levelezések, szerződések, számlák stb. – segítségére, amelyek sokszor mára már rég elpusztult világi (kastélyok, várak, udvarházak) vagy egyházi épületeket örökítettek meg.

B. Nagy Margit munkásságának köszönhetően¹ betekintést nyerünk az erdélyi reneszánsz és barokk ízlésű udvarházépítészetbe, illetve ennek a népi építészettel való kapcsolataiba. Csak csekély adalék az általa elmondottakhoz képest a most közlésre kerülő forrás, amelynek alapján a mezőpaniti (Maros megye) elpusztult kúria képzeletbeli rekonstruálása válik lehetségessé.

Az udvarház leírása egy 1760. május 13. és június 20. között felvett, könyv formájú leltár első részében található. Az urbárium Böződi György hagyatékával került az Erdélyi Múzeum-Egyesület kéziratárába. Itt található a hilibi Gál család levéltárának töredéke, amelynek nagy részét a makfalvi Dósák birtokaira vonatkozó iratok teszik ki. Ezek közül került elő az említett leltár, amely valószínűleg Bethlen Julianna tulajdonában volt, ugyanis a borító hátoldalán az ő nevét olvashatjuk. Erre utal a kötet bevezetője is, amelyből kiderül, hogy az összeírás néhai Macskási Krisztina javairól készül az ő néhai Bethlen Istvántól született gyermekei, László, István, Mihály és Julianna, valamint néhai Váradai Istvántól született leánya, Barcsai Pál felesége: Katalin számára. Az emlékiró Rettegi György két oldalt szentel Macskási Krisztina személyének.² Julianna nevű leányáról is megemlékezik, aki először Földvári Györgyhöz, majd mostohatestvéréhez, ifjabb Dósa Mihályhoz ment feleségül. Így kerülhetett a leltár a Dósák, majd a nevezett Mihály leánya, hilibi Gál Jánosné Dósa Anna által a Gál család tulajdonába.

Az összeírást, amely maroszéki (Mezőpanit, Kisfalud, Mezőmadaras, Csittszentiván, Mezőbánd, Galambod), Torda (Pete, Mezőrűcs), Kolozs (Királyfalva, Szentgyörgy, Domb, Mezősáli) és Küküllő (Szásznádas, Hétúr) vármegyei, valamint Kővár-vidéki (Aranymező) részbirtokokra vonatkozik, a királyi tábla jegyzői, Bothos Sámuel és Huszár László végezték.

A maroszéki Mezőpanit több nemesi család között oszlott meg, ezért valószínű, hogy a településen több udvarház is épült. Az 1860-as évek végén gr. Kornis Ferenc özvegye, a református egyház, a Zöld, Izsák, Kovács, Gál, Fekete, Nagy, Barabási, Jánosi, Gáspár, Bodó, Barta és Zajzon családok rendelkeztek itt kisebb-nagyobb részbirtokkal.³

Az első írott forrás, amely említ egy paniti udvarházat, 1630-ból való. Ekkor Maroszék főkapitányának, Szövérdi Gáspár Jánosnak az özvegye, Bethlen Zsófia Bethlen Györgynek rendeli itteni ingatlanját és annak tartozékait.⁴

A következő adatot már az EME kéziratárában található urbárium szolgáltatja. Az összeírók által lemásolt építési feliratok (leginkább a tornác festett kazettás mennyezetének feliratára gondolunk) szerint az 1670-es években a kúria a szentmártonmacskási Macskásiak tulajdonában volt. Mivel a Bethlenek és a Macskásiak között léteztek rokoni kapcsolatok⁵ (a feliratokban említett Macskási Boldizsár Mihály és Bethlen Judit fia), feltételezhetjük, hogy az udvar-

¹ B. Nagy Margit: *Reneszánsz és barokk Erdélyben*. Buk. 1970; Uő: *Várak, kastélyok, udvarházak*. Buk. 1973.

² Rettegi György: *Emlékezetre méltó dolgok. 1718–1784*. Buk. 1970. 104–105.

³ Benkő Károly: *Maroszék ismertetése*. Kvár 1868–1869. 326–327.

⁴ Uo. 327.

⁵ Nagy Iván: *Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. IV. Pest 1860. 219.

ház öröklés által került az utóbbiak birtokába, tehát a két forrás ugyanarra az épületre vonatkozik.

Az Apafi-korszak kiemelkedő személyisége, Macskási Boldizsár a mezőpaniti udvarházat 1670–1673 között emelte (esetleg csak átépítette). Erre utalnak az urbárium által megörökített feliratok. Az emeleti tornác „templomok menyezete formájára, virágokra tarkán festett” mennyezetének közepén a következő felirat volt olvasható: „AUXILIANTE DEO, HOC OPUS FECIT FIERI SPECTABILIS, AC GENEROSUS DOMINUS BALTHASÁR MATSKÁSI, UNA CUM CONSORTE SUA MARGARETA HUSZÁR. ANNO DOMINI 1673, DIE 23 7bris”. Maga az épület valószínűleg már 1670-ben készen állott, amit bizonyítanak az ajtófélfákra metszett vagy festett évszámok, illetve monogramok (M.B. 1670. H.M.). Az 1673-as évszám tehát csak a festett mennyezetekre vonatkozatható. Az új épületben a naplóíró Nemes János először 1675. április 3-án vendégeskedett.⁶

A paniti birtok Boldizsár halála után is a Macskásiak tulajdonában maradt. Fia, László építői tevékenységére nincsenek adataink. Az ő halála után a kúria leányágon öröklődött tovább, így lett az új birtokos az urbárium által is említett híres-hírhedt Macskási Krisztina. Kemény József Mezőpanitot 1734-ben is a Macskásiak birtokaként említi, de megjegyzi, hogy a településen Bethlen Istvánnak van udvarháza.⁷ Az általa említett Bethlen István 1723. február 13-án jegyezte el Macskási Krisztinát, és augusztus 21-én meg is szöktette gyámjától.⁸ Az épület egykori északi falán található latin nyelvű felirat szerint az ő és felesége nevéhez kapcsolhatók az 1728. évi javítások. Ugyanitt az összeíró „valami sidó betűk”-et is felfedezni vélt, feltehetően egy számára értelmezhetetlen héber nyelvű feliratot.

Bethlen István 1737-ben halt meg, özvegye 1744-ben ment férjhez fiai nevelőjéhez, Váradi Istvánhoz. Macskási Krisztina az új férjétől is hamarosan elvált, majd makfalvi Dósa Mihályhoz ment nőül, és katolizált. Ehhez az eseményhez kapcsolható az urbáriumban leírt paniti kápolna 1750. évi fundálása.⁹ Rettegi Györgynek köszönhetően tudjuk, hogy a kalandos életű Krisztina asszony 1759-ben halt meg Marosvásárhelyen.¹⁰ A paniti birtokot az első házasságából született gyermekei, László, Mihály, István és Julianna örökölték. Mivel Mihály és István nem voltak egészségesek, a családi ügyeket László (1729–1783) intézte.¹¹ Őt 1765-ben mezőpaniti „hereditarius Matskasi just bíró possessor”-ként említik.¹²

Halála után valószínűleg özvegye, Bánffy Klára igazgatta a paniti birtokot 1792-ig, ekkor ugyanis gyermekei, Bethlen Karolina, Bethlen Farkas és Mária, valamint Földvári Ferencné (Bethlen Mária) megosztottnak a paniti, kispaludi, csittszentiváni, mezőkövesdi, galambodi és felei birtokokon.¹³

A kúria ezután feltehetően a Kornisok tulajdonába került. Benkő Károly szerint az 1856-os tűzvész után az egyedüli mezőpaniti kőháztulajdonos Kornis Ferencné.¹⁴ Az említett osztályle-

⁶ *Hídvégi id. Nemes János naplója. 1651–1686.* Közli Tóth Ernő. Történelmi Tár 1902/III. 545: „mentem hálni Panitba Macskási Boldizsár uramhoz”.

⁷ Kemény József: *Transilvania possessionaria.* Kézirat. 257.

⁸ Lukinich Imre: *A bethleni gróf Bethlen család története.* Bp. 1928. 467. Vö. Rettegi György: *i. m.* 104–105.

⁹ Benkő Károly: *i. m.* 327: „fundationales Christinae Matskási de Capella Panitiensi bona sua Hosszuaszoziensia in flor. hung. 150 obligantis anno 1750”. Benkő már csak az alapjait látta.

¹⁰ Rettegi: *i. m.* 105; 1760-ban írja: „meghala nyavalyás tavaly Vásárhelyen”.

¹¹ Lukinich: *i. m.* 467.

¹² Marosszék levéltára a Marosvásárhelyi Lt-ban. Generális vagy derék szék és continua tábla jegyzőkönyve 1765/34. sz. 728.

¹³ KvLt. *Urbaria et conscriptiones.* XVII/3. sz. Sajnos csak a jegyzékben található rövid regeszta tanulmányozható, az eredeti irat ugyanis elveszett.

¹⁴ Benkő: *i. m.* 327.

vél és Benkő adatai összegeztethetők, ugyanis Földvári Ferencné (Bethlen Mária) leánya, Kornis Jánosné gyermekei között szerepel Kornis Ferenc.¹⁵

A mezőpaniti udvarház virágkorában nemcsak lakóigényeket elégített ki, hanem a birtok gazdálkodásának irányításában is fontos szerepe volt. A kúria helyének megválasztását meghatározta a környezet. Sokat jelentett például egy út közelsége (esetünkben az udvarház az országút mellett épült), mivel ez lehetővé tette a többi birtoktesttel való összeköttetést. Szerepet játszott az is, ha a falu több nemesi család között oszlott meg. Ekkor a kúriát a birtokhoz tartozó részre, a saját jobbágytelkek közé kellett építenie a tulajdonosnak, úgy, hogy két-három telket egybeolvasztott. Paniton is több részbirtokos volt, ezért feltételezhetjük, hogy a Macskási-kúria a család birtokrészének központjában helyezkedett el. Az udvarházhely minden esetben két részre tagolódott: külső és belső „pertinentiák”-ra. A külső tartozékokon a különféle kerteket, a veteményest, a csűröskertet, gyümölcsöskertet magában foglaló elkerített területet értették. A „belső pertinentiák” kifejezés a telek beépített területére vonatkozott, az udvarházra és melléképületeire. B. Nagy Margit a különböző telektípusokat több kategóriába sorolta.¹⁶ A leírás alapján a mezőpaniti a többudvaros rendszert követte, ugyanis a lakóudvar (amelyen az udvarház és a funkciójuk révén szorosan hozzá kapcsolódó épületek – konyha, illetve a tisztartó háza – voltak) és a gazdasági udvar zsindejjel fedett kerítéssel volt elválasztva.

A korszakban épültekhez hasonlóan szabályos négyszög alaprajzú udvarház lehetett a mezőpaniti is, az északi homlokzati részen kiugró tornáccal és éléskamrával, e kettő között pedig kis virágoskerttel. Sajnos az épület földszintjén felsorolt helyiségeket nem sikerült az alaprajzon is megnyugtató módon elhelyezni. Az összeírók öt szobát („házat”), egy boltozott helyiséget, két árnyékszékot, egy éléskamrát és két fűstházacsakát említenek. Ezek a helyiségek – az emeleten levőkhöz hasonlóan – feltehetően három menetben voltak elhelyezve.

A „felső házakhoz” a pitvarból lehetett feljutni „cserefából kő grádicsok formájára faragott grádicsokon”, amelyekről a leesést „faragott cserefákban foglalt, esztergában metzett orsók, cifra kerítések” őrizték. A 17. századi kúriákban az orsós korlát a deszkamellvéd mellett kisebbségben volt. Nem az egyszerűbb udvarházakban, hanem főként várakban, kastélyokban és olyan helyeken fordult elő, ahol a reneszánsz hatás fokozottabban érvényesült. A hajdani szentbenedeki kastély oszlopos, gazdag faragású lépcsőházához hasonlóan képzelhetjük el a panitit.¹⁷ Úgy tűnik, Macskási Boldizsár az erdélyi főurakhoz méltó módon építkezett.

A mezőpaniti homlokzati tornác a korszak kedvelt háromkönyöklős, előreugró, négyszögű típusába tartozott. Különösebb figyelmet érdemel a tornác mennyezete, amely „templomok mennyezete formájára, virágokra tarkán festett, s párkányozott négy szegű, gerendában szegzett fenyő deszka táblákkal” készült. A korszakban az igazi reneszánsz mennyezet kazettás volt, s előképül a díszesen festett északolasz kazettás mennyezetek szolgáltak.¹⁸ A paniti tornác mennyezetének középső – általában nagyobb méretű – kazettájára került az építési felirat, amelynek köszönhetően a mű pontosan datálható.

Az emelet központi részét képezte az ugyancsak kazettás mennyezetű, reprezentációs célokat szolgáló nagyterem, a „palota”. Ennek külön kijárata volt a tornácra, és ez elé vezetett a pitvarból felszolgáló belső lépcső is. A teremből jobbra és balra nyíló szobák is kazettás mennyezettel készültek. Ezek valószínűleg a ház urának és asszonyának voltak a lakosztályai.

¹⁵ Nagy Iván. II. 231.

¹⁶ B. Nagy Margit: *i. m.* 18–24.

¹⁷ B. Nagy Margit: *Reneszánsz és barokk Erdélyben.* 87.

¹⁸ Tombor Ilona: *Magyarországi festett famennyezetek és rokonemlékek a XV–XIX. századból.* Bp. 1968. 78–100; B. Nagy Margit: *i. m.* 95–97.

Az alábbi kivonatos közléssel a művészettörténészek figyelmét kívánom felhívni az erdélyi építészettörténetnek különféle levéltárakban fellelhető elfeledett, de igen fontos emlékeire. A szöveg átírásánál az Erdélyi Történelmi Adatok 1990 után megjelent köteteiben alkalmazott szabályzatot vettem figyelembe.

A forrás

Descriptio curiae

Az ide Panithoz tartozó, s szolgáló minden jószágib[an], a néhai m[é]l[tósá]gos Matskási Krisztina asszony, miket bírt légyen, tudják azok, akik azokban lakosok, és arra nézve meg is mondják. Mi pediglen, mivel hogy azokban sem nem születünk, sem nem neve[]kedtünk, sem pediglen nem laktunk, nem tudjuk. Hanem azt tudjuk mindnyájan nyilván és bizonyosan, hogy itt Panitban vagyon egy curialis házhely, melynekis délről szomszédja a mező, északról pedig a szőlőre kijáró út. Ezen curialis házhelyre napnyugot felől egy széles, cserefából kötött, kívül cifrán faragott, felyül kétszeres galambúgos, rongyos zsendely fedelű meg dőlt, s hogy el ne dőlné, belől mind két felől kétszeresen megtámasztatott két levelű *kapun* (mely levelek egyikének, mely nyílik északra, deszkái, egyen kívül mind oda vagynak, az alsó-hevedere egészen, a középső pediglen félig eltört; a másikjának pedig semmi hejja nincsen, mindketten pediglen felyül vas kapcsokban, alól pedig a földben fában forognak) bé menvén 's jobb kézre, vagyis délre térvén, vagyon legelől egy, négy csakhamar pusztulásra jutandó, földben ásott cserefa lábakon álló igen régi, mind öszve mohosadott zsendely fedél alatt, a föld színétől mérvén, *két német öl*, 's *fél sing* [1 német öl 1,9 m-nek, 1 sing mintegy 62 cm-nek felel meg] mélységű, cserefa deszkákból négy szegre ki rakott oldalú, mindenkor tiszta, bő és jó innyavaló vizű *kút*, melynekis gárgyája hasonló cserefa deszkákból való, 's némely résziben bomladozott. Meríte nek ezen kútból csak mostanáb[an] falazott, 's csinált tengejű, mind két felől földben ásott, de elrodhadott, 's erre nézve hogy el ne dőlne, mind két felől meg támasztatott cserefa lábokban forgó kereken. Mellette ezen kútnak vagyon egy hitván itató válú.

Ezen a kútan felyül vagyon egy *konyha*, melynekis mind a négy, mintegy fél állapotokban lévő oldalai földre fektetett cserefa talpokban vésett cserefa sasok közé rakott, rész szerint fenyő, rész szerint csere, rész szerint nyárfa boronákból rakattak ki, 's tapasztattanak. Az ajtajának paraszton csinált, 's félignél viseltesebb fenyő deszka levele mind alól, mind feljül fa sarkokon forog, 's egy hitván fa szeggel záratik, mellyéke paraszton faragott cserefa, úgy a két ablakainak mellyékei is; fedele zsendely, 's félignél viseltesebb, a tűzhelye, melynek oldalai romladozottak, alól téglából rakott, felyül pediglen földdel töltött, 's színlett 's mind négy felől a szélein egymással egyben kötött cserefákkal párkányozott. A kéménye, melynek nyolcszegű 's csak a tetején megromladozott sípja az említett fedél alól mintegy másfél ölnyire kinyúlik és amelynek alja elég bő és széles, áll négy téglából, jó izmosan rakott, erősen álló lábakon. Ennek a konyhának *hossza*, az ajtajától kezdvén mérni, teszen 4[?]¹/₂ német ölet, *szélessége* pediglen 4 német ölet és két lábnyomnyit [1 lábnyom kb 26–31 cm].

Ezen konyhán felyül oldalfélt, vagyis délre vagyon félignél viseltesebb zsendely fedél alatt ilyen alkalmazhatóság: *elsőbenis* alól napnyugot felől egy középszerű *ház*, melynek alól teljességgel, felyül pediglen mintegy egy ölnyin kívül padolatlan pitvarában, egy paraszton faragott cserefa mellyékű, egyszeres, a négy szélén mindazonáltal, úgy a közepin keresztül közönségesen párkányozott, cigány csinálta vas sarkakon forgó, fazárral záradó, s szkába formálag csinált be huzajú festetlen fenyődeszka hevederes ajtón bemenvén szembe vagyon egy egészen téglából rakott, a fedél alól ki szolgáló kéményecske, melynek alatta vagyon két küsed tűzhelyecs-

ke. Ezen kéményecske alá be szolgáló ajtónak csak a paraszton faragott ajtó mellyékei vagynak, levele pedig nincsen. Ezen háznak mind négy oldalai földre fektetett jó erős cserefa talpokban álló ágasok közé rakott karokra font vesszőből valók, 's jó tapasztosok, az ajtajának pedig mind mellyéke, mind levele hasonló a mindjárt leírt pitvar ajtaja mellyékihez 's leveléhez úgy alól a földre, felyül pediglen paraszton faragott három számból álló cserefa jó erős fiókerendás, 's gyalult és egyszersmind mindkét szélén közönségesen párkányozott festetlen fenyődeszkával padoltatott s agyaggal beöntetett, három lantornához csinált ablakainak mellyékei, úgy keresztfáji mint az ajtónak mellyékei cserefából valók. A benne levő kemencének pediglen alacson tűzhelye földdel töltött, 's az edgyik oldalán úgy végén cserefával párkányozott, a kemence pediglen négy sor paraszt kájhákból rakott, s még jól szolgálhat.

Ennek a háznak pitvarán felyül ugyan azon egy fedél alatt vagyon a *sütő ház*, melynek falai, ajtaja, alól a földre, felyül a padlása, ablakai, hasonlóak a közlebb leírt háznak hasonló részeihez, csak hogy ennek falai egy kicsinnel romlottabbak, ajtajának hevederei el hullattanak s vas behúzója nincsen. Fiók gerendáji öt számból állók, a padlása igen füstös 's két ablakai vagynak. Ezen sütő házban vagyon két téglából rakott, félignél viseltesebb *sütőkemence*, melynek egyikében, úgymint amelyben fejer cipót sütnék, belé fér circiter 35 cipó. A másikban pedig, melyben köz cipót szoktanak sütni, belé fér circiter 200 cipó. Ezen két kemencék előtt melyeknekis fenekük földdel töltött, vagyon egy hosszú, paraszt kájhákból rakott, csaknem semmire kellő, láng 's füstfogó kemence. Ezen kemence két kürtőjének egyikén a ház héjára, a másikján pediglen a fenebb le írt kéményecskeben, úgy az előbbször leírt házból is, ezen kéményecskeben jár a füst. Ezen egész alkalmatosságnak *hossza* térszen nyolc német ölet, 's ötödfél lábnyomnyit. *Szélessége* pediglen két német ölet 's ötödfél lábnyomnyit.

Ezen a sütő házan felyül északra vagyon az *udvarház*, melynek *pitvarában* egy régi kő ajtófelek formájára faragott szemöldökös, dőlő félben lévő cserefa mellyékű 's béllett ugyan, és körüdes körül közönségesen párkányozott, de nagyon romladozott, cigány csinálta vas sarkakon forgó, minden vasretesz, vagy zár nélkül való, hevederes festetlen fenyődeszka ajtón bémenvén bal kézre vagyon a most említett pitvarnak igen avatag ablaka, melynekis mellyékei 's keresztjei cserefából régi ablak kövek formájára faragtattak, 's két részre lévén az ablak osztva, alól, felyül három-három fiókos, mely fiókok is, mindegyik ráma nélkül szűkölködnek. Az alja ezen pitvarnak, amint még valami meglévő téglából, 's tégladarabokból ki tettzik, téglákkal volt kirakva, de most egészen fel romlott. Padlása pediglen felyül négy számból álló, s amint láttzik, nem igen régen faragott fiók gerendás, és hasonlóképpen nem régen közönségesen párkányoson gyalult fenyődeszkákkal padoltatott. *Magossága* ezen pitvarnak, az ajtó sarkánál lévő kőfal szegeletnél mérvén két öl s fél lábnyom. *Szélessége*, mindjárt belől a kőfalnak azon részétől kezdvén mérni, melyen a leírt ablak van, 1 öl 4 ½ lábnyom. Ezen pitvar ajtajának a sarkánál a kőfal nagyon meghasadott, s dőlni készült.

Ezen pitvarból jobbra, egy a leírt pitvar ajtajához hasonló, jól álló cserefa mellyékű, levél nélkül való ajtó nyílik be *egy házban*, melynek *hossza*, a mindjárt említett ajtótól a túlsó falig mérvén két német öl s négy lábnyom, *szélessége* 2 öl s negyedfél lábnyom, *magossága* két öl. Egy ablaka ezen háznak hasonló a pitvar leírt ablakához mindenekben, csak hogy ezen tanáltnak hat ráma sarkak. Alatt földdel töltött volt, de nagyon felbomlott, felyül pediglen hat jó erős cserefa fiók és egy mester gerendás, s a pitvar padlás deszkáihoz hasonlóképpen gyalult, füstös ugyan, mindazáltal jó állapotban lévő deszkákkal padolt.

Bal kézre ezen házból egy kised közönségesen faragott cserefa mellyékű, leveletlen ajtócska szolgál be salva v[enia] egy *porvátára*. Innen pediglen más hasonló mellyékű, béllett s környül párkányozott, festetlen 's sarkatlan úgy [!] zár nélkül való fenyődeszka ajtó nyílik be *egy füst házacsában*.

Szemben pediglen egy, a közlebb leírt ház ajtaja mellyékihez hasonló mellyékű, béllett 's környül keskenyen párkányozott, paraszt vas sarkakan forgó, minden vas zár vagy retesz nélkül való, hevederes kopott festékű, nagyon romlott fenyődeszka levelű ajtó nyílik be *más házban*, melynek egy ablaka, mint az eddig említett ablakok, cserefából faragtatott, csak hogy négy fiókja vagyon, s mind a négy ráma nélkül való, hanem a két alsónak egyike egészen, a másikja pedig félig vesszőkkel be fonatott, 's be tapasztatott 's csak egy ráma sarok találatik benne. Ezen ház alól földdel töltött volt, de fel bomlott, felyül pediglen tíz jó erős cserefa fiók, és egy mester gerendás (melyen kívül a fiók gerendáknak észak felől való végeit tartani segít egy jó erős cserefa gerenda) s hasonló deszkákkal padolt, a közlebb leírt ház padlás deszkáihoz, csak hogy ezek füstösöbбек. Vagyon ezen házban egy téglá darabokból ki rakott, 's egy felől, vagyis, kívül felől, és végül egyben foglalt cserefákkal párkányozott tűzhely, melyen áll egy téglából rakott kemence oldal. A mint pediglen ezen házban bemennek, jobb kézre a falban vagyon egy küsed vak ablakocska. *Hossza* ezen háznak az ajtajától ablaka felé mérvén három német öl, 's három lábnyom. *Szélessége* egy német öl, 's ötödfél lábnyom. *Magossága* egy német öl 's ötödfél lábnyom.

Ezen közlebb leírt házból jobbra, ennek ajtajához hasonló mellyékű, 's levelű ajtó nyílik be *más nagyobb házban*, melynek ablakai hasonlóak a közlebb leírt ház ablakához; csak hogy ezen háznak azon ablakában, mely nyílik délre, tanáltatnak hat ráma sarkok, 's felyül egy ráma záró, azon kívül ezen ablaknak, valami hitvány csak papiroshoz fenyődeszkából csinált, alól, felyül (úgy a többinek is) két, két fiók rámai, 's kívül két felé nyíló, paraszt vas sarkakan forgó, kiség viseltes, fenyő deszka be tevő tábláji vagynak, annak pediglen, mely a házból való kinézésre nézve esik napnyugotra, a más mellette lévő ablakra nézve pedig délre, mellyéke faragott kő, nem különben keresztje is, de romladozottak; 's sem üveg, sem papiros alá való rámai nincsenek, rámasarok is egynél több benne nem tanáltatik, ennek is kívül hasonló bé tévő tábláji vagynak. Az harmadik ablakban tanáltatik két ráma sarok, 's kívül ennek is hasonló bé tévő tábláji vagynak. Nem különb[en] ezen háznak földje alól, padlása felyül hasonló azon háznak földéhez 's padlásához, csak hogy ennek fiók gerendáji kilenc számból állók, és egy felől is ezek[ne]k végeket gerenda nem segíti. Úgy a tűzhelye is ennek annak tűzhelyéhez hasonló, csak hogy épebb; a kemence pedig, mely rajta vagyon, négy sor, zöld mázas, romlófélben lévő kájhákból rakott. Ebből a házból nyílik ki az udvarra egy, a közlebb leírt ház ajtaja mellyékihez hasonló mellyékű béllett, 's körül párkányozott, vas sarkakan forgó, minden vas zár, vagy retesz nélkül való, nagyon romladozott, kívül festetlen, belől pedig kopott festékű levelű ajtó. *Testis primus Martinus Császár addit:* ezen ajtónak belső s felső hevederén felyül ilyen esztendőszám láttzik: 1670. Ezen háznak *hossza* 3 német öl, 's két lábnyom, *szélessége* 2 öl, 4 lábnyom, *magossága* 1 öl 4 ½ lábnyom.

Ezen közlebb leírt ház előtt, említett házból bal kézre nyílik be egy más, hasonló ajtó, egy téglával abrancsosan boltozott *boltban*, melynek ablaka jó erősen négy szegre faragtatott, s minden kereszt nélkül való, hanem belől, megfűrt cserefa léceken által bocsátott vesszőkből csinált erős rostélyos, kívül pedig féligre cserefa deszka lécekkel bé szegeztetett. Ezen boltnak *hossza* 3 német öl, s 3 lábnyom, *szélessége* 2 német öl, s 4 ½ lábnyom, *magossága*, amint lehetett a bóthajtásnak közepéről mérvén aláfelé, 1 n[émet] öl, 4 ½ lábnyom. Ez a bolt is alól, mint az eddig leírt több házak, csak földdel töltetett. Vagynak ezen boltb[an] mind hosszára, mind keresztül két, két, négy, erős fenyőfa lábakon álló, fogas fenyőgerendák.

Ezen közlebb leírt boltból, mivelhogy sohováis ajtó belőle nem nyílik, ki menván, 's elsőbenis napnyugatra, onnan délre, onnan napkeletre fel térvén, a szegeleten vagyon egy kő láb, ezen felyül mindjárt vagyon ismét más kő láb, melyekis mind ketten a kőfalnak erősítésére

csináltattak. Ezen közlebb írt kőlabán felyül mindjárt vagyon egy kised füst házacska, melynek ajtaja mellyéke vékonyka fenyőgerendából faragtatott, 's levél nélkül való.

Ezen a füst házan felyül, a kőfalnak ugyan azon oldalán, egy, ugyan csak régi, kő ajtó felek formájára faragott, szemöldökös, jó erős cserefa mellyékű, béllett 's közül keskenyen párkányozott, festetlen, vas sarkakon forgó, vas kilinccsel, 's gömbelyég, vékonyka elétaszító vassal záródó, hevederes, félignél viseltesebb fenyődeszka levelű ajtó (melynekis előtte vagyon egy hosszú kerek, egyik végén megtört szép lapos patak kő) nyílik be egy *házban*, melynek mind két jó erős ablakai (melyek[ne]kis egyike délre, másika északra nyílik) hasonlóképpen régi ablakkövek formájára cserefából faragattak, rámai pediglen ugyan cserefából, csak közönségesen faragattak, s mind paraszt vas sarkokon forognak, 's retesszel zárattatnak; nem különben mint az edgyik, úgy a másik, nagyobbára aprószerű, ónban foglalt kerek karikából, 's kevés négy szegű eveg darabokból valók, hanem azon ablak két alsó fiókjának, mely délre nyílik, alsó részeiből a karikák mind ki hullottanak; úgy az edgyiknek felső részéből is mintegy hat, hét darab oda vagyon; a másiknak pedig, mely északra nyílik, edgyik alsó fiókjából (alól, felyül, mind a két ablak két, két, fiókra lévén szakasztva) mint egy kilenc, tíz darab kiesett. Ezeken a fogyatkozásokon kívül, ezen ablakok karikájiban, hármán kívül, mely nagyobb megtört, egynehány gyengén meg hasadott ugyan, mindazonáltal attól még sokáig elszolgálhat. Ez a ház alól gyalult fenyődeszkával, amint láttzik, nem igen régen padolt, felyül pedig téglával jó erősen, fiókosan boltoztatott. A kemence, mely vagyon ebben a házban, kívül négy sor, sima, zöld mázas nagy kájhákból rakatott, 's felyül hasonló mázú szorító kájhákkal párkányozott, úgy a fűtő is; belől pedig mind a kettő dirib, darab kájhákból rakattatnak, 's félignél viseltesebbnek tanáltattanak. Ezeknek alsó részei téglából töltött magosacska tűzhelybe, melynek a vége téglából rakott, a széle pedig kívül felől három darab régi, ugyan csak három régi faragott kő, 's két téglából rakott lábakon álló, faragott kővel párkányozott. Ezen házban két hosszabbacska, 's egy rövidebb, csak nem új, karos, festett, jó fogasok vagynak a kőfalban szegezve, 's a leírt ablakoknak is kívül, két felé nyíló, fenyő deszkából csinált, vas sarkokon forgó ép táblái a szelektől gyakran csikargottatnak. Mely[e]k[nek] *hossza* 3 öl s 3 láb, *széle* 2 öl s 4 ½ lábnyi; *magossága* 2 öl.

Ebből a házból jobbra nyílik egy, a közlebb leírt ház ajtaja mellyékihez hasonló szemöldöketlen mellyékű, 's annak leveléhez ugyan csak hasonló, nem igen viseltes, retesszel záródó, levelű ajtócska; alól cseredeszkás, felyül pedig boltozott *porvátára*, melyetis dél felől egy kised, a kőfalon keresztül vágott lyukatska világosít. Bal kézre pedig nyílik, más hasonló levelű, mellyékű, kívül retesszel (*primus testis provisor solus sequentia fatetur*), belől pedig elé taszító lapos vassal záródó, 's hitván fordító által nyíló nagyobb ajtó, melyen bé mehetni egy jókora nagyságú *házban*, melynek földje nem régiben fenyődeszkákkal deszkázattott, felyül pedig fiókosan boltoztatott, melynek ablakai, mind mellyékére, mind rámaira, mind eveg karikáira, úgy bé tévő deszka tábláira nézve, hasonló a közlebb leírt ház ablakaihoz, csak hogy ennek üveg karikái sokkal épebbek; nem különben a kemencéje is fűtőjével edgyütt hasonló amannak kemencéjéhez, ki vévén azt, hogy ennek a kájhái is épebbek, 's a tűzhelye alacsonyabb. Ennek quantitássát, bé lévén zárva ajtaja, megmérni nem lehet.

Ezen házból, jobb kézre nyílik a közlebb leírt háznak ajtajához hasonló ajtó, melyen mennek az *élés kamarában*, melynek földje alól téglával rakatott, ámbár ha bomladozni kezdett is, teteje pedig kereken boltozott; két ablakjai ezen élés kamarának mind mellyékekre, mind pedig eveg karikájokra, úgy rámajokra nézve is, hasonló a közlebb leírt háznak ablakaihoz, csak hogy ezek[ne]k üveg karikái fában foglaltattak, 's az edgyiknek két üveg karika, a másik[na]k pedig egy héjja sincsen, 's még az asztalosok külső táblákat is neki gyalulni nem érkeztenek,

hanem az edgyik[ne]k, tudnilik a mely nyílik északra, a külső felin fenyődeszkából csinált rostélyocska vagy on előtte.

Sequentia, primus cum reliquis testibus simul fatetur.

A fennebb említett, 's egészen describált pitvarból vagy on egy *felső házokban* járó felmenő hely, melyen elsőbenis hat egymás után lévő, jó erős cserefából kő grádicsok formájára faragott gradicsokon kell felhágni, s aztán balra fordulván, ismét négy hasonló grádicsokon szükség felfelé lépni (a holottis mindjárt, a kőfalnak észak felől való részén, a grádicsokra világosság jó bé), honnanis viszont balra térvén, hogy a felsőbb contignatióra juthassan valaki, kilenc grádicsokon által kelletik menni, 's legottan a *tornácnak* állását szemlélheti. Mely tornácnak kőfalain vagy on három (úgy mint napkeletre, napnyugotra, és északra fekvő) fél karika szabású, 's formájú kinéző, vagyis kikönyöklő hely, melyek[ne]k ketteje bédeszkázva, a harmadikja pedig kopacon maradott. Ezen tornácnak alsó fele deszkákkal padimentumoztatott, jó erős, kevésbé viseltes, gyalult fenyődeszkákkal; az embernek pedig ezen tornácból a grádicsokra, 's a gradicsokról a földre való leesésit, mind felyül a tornácban, mind pedig a grádicsok mellett végig le, a megírt gradicsoknak oldalain, alól, felyül, jó erős faragott cserefákban foglalt, esztergában metzett orsók, cifra kerítések őrzik, 's oltalmozzák. Felső része pedig e tornácnak, templomok menyezete formájára, virágokra tarkán festett, s párkányozott négy szegű, gerendában szegzett fenyődeszka táblákkal menyeztetett, melyek festékinek jóllehet a régiség keveset ártott, mindazonáltal még jól meg tettzenek. Ezen tábláknak pedig az egyikén, amely ti. a közepe tájatt vagy on, írás láttzik, de (*excipiuntur testes 1mus, 12mus, et 15tus*) hogy mi nem vagyunk déákosak, micsoda írás légyen az, nem tudjuk. *Proxime scripti autem tres[?] testes fatentur[?]*. Mi pedig azon írást így olvassuk: AUXILIANTE DEO, HOC OPUS FECIT FIERI SPECTABILIS, AC GENEROSUS DOMINUS BALTHASAR MATSKÁSI, UNA CUM CONSORTE SUA MARGARETA HUSZÁR. ANNO DOMINI 1673, DIE 23 7BRIS.

Ezen tornácból, amint a grádicson fel mennek, szemben egy, az eddig leírt ajtó mellyékekhez hasonló mellyékű, 's levelekhez hasonló levelű, nagyon kopott festékű, kívül vas retesszel, belől pedig elé taszító gömbelyég vas vesszővel záródó, cigány csinálta vas sarkakon forgó, fél viseltesnél alább való ajtó nyílik bé a *palotára*, melynek padimentuma fenyődeszkával nem régiben padoltatott, felyül pedig a menyezete a közlebb le írt tornác menyezetihez hasonló. Két ablakainak mellyékei, 's keresztjei régi kőablakok mellyékei, 's keresztjei formájára cserefából faragtattak illendő erős keménységgel, és vastagsággal 's mindenik hat, hat fiókinak rámai fenyődeszkából csak közönségesen faragtattak, cigány csinálta vas sarkokon forogván, vassal zárattatnak, az üveg karikáji pedig ónban foglalva, közönségesen hat szegre metztettek, melyek közül a délre nyíló ablak üvegei mind épek, hanem a másik[na]k egyik alsó ráájából a karikák mind ki hullottanak, 's mind az két ablakok kívül közönségesen csinált, bé tévő, de két felé nyíló fenyődeszka táblái a megírt ablakok evegjeit a romlástól őrzik. Ezen palotában vagy on egy, négy faragott kő lábakra épített, ugyan csak faragott kővel párkányozott, téglával színlett, csak nem új, kemence nélkül való tűzhely. Ennek *hossza* 5 öl, *szélessége* 2, s két lábnyom, *magossága* 1 öl, 's ½ lábnyom.

Ebből a palotából jobb kézre edgy, a közlebb leírt palota ajtajához hasonló mellyékű 's levelű ajtón (csak hogy ennek levele újabb, 's nem festett, és lapos fordító által kilincsel nyitattik, s kívül lapos vas húzóval vonatik bé) mehetni bé egy *jó nagy házban*, melynek padimentumát alól, 's menyezetét felyül, a közlebb declarált palota padimentumához, 's menyezetéhez hasonlóknak tartjuk, csak hogy ennek menyezete nagyon elfüstösödött, s egy hejt a párkányozása meg is bomlott. Nem különben hasonlóknak ezen ház, négy, négy fiókos, négy ablakainak mellyékei, 's keresztjei (edgyen kívül, melynek csak keresztje cserefák, mellyékei pedig párkányos kőből valók) a közlebb leírt palota ablakjainak keresztjei, és mellyékeihez, de

nem csak, hanem külső bétévő deszka táblái, ablakjának jó, ép evegjei is semmiben nem, ablak rájáji pedig csak annyiban különböznek, hogy ennek cserefából, amannak pedig fenyőfából vagnak elkészítve. A kemence, mely ezen házban vagyó[n], fűttőjével edjűtt négy sor nagyobb szerű, zöld mázú, virágos, mind jó erős kájhákból, teteje hasonló zöld mázú csipkékből, gombosan rakatott, ajja pedig ugyan zöld mázú szorító kájhákkal párkányoztatott; melyis áll négy faragott kő lábakon álló, körülös körül faragott kövel párkányozott, 's téglával töltött tűzhelyen, mely kemencét hasonló kájhákból rakott fűttőjével edjűtt, csak nem újnak is el mondhattuk. Ezen háznak *hossza* 4 öl, *szélessége* 3, s 1 lábnyom, *magossága* 1 öl, 's 3 ½ lábnyom. Dél felől való oldalába[n] vagon egy deszkával béllett, négy részekre rekesztetett vak ablak.

Balra pediglen a fennebb leírt palotából más, azon palota ajtaja mellyékihez hasonló mellyékű, béllett, körülös környül keskenyen párkányozott, kopott festékű, fordító által vas kilinccsel járó, kívül retesszel, belől pedig elé taszító vassal záródó jó erős ajtón (*testis primus fatetur*, melyen is felyül ilyen betűk tettezenek: M.B. 1670. H.M.) mennek bé *más kisebb házban*, melynek is alól a padimentoma, 's felyül a menyezete a közlebb leírt ház padlásához 's menyezetéhez hasonlóknak láttatik, csak hogy ennek menyezetinek a párkánya soholtis még meg nem bomlott; úgy ennek edgy, alól, felyül három, három fiókos ablakának mellyékei 's kereszteti, nem különben rájáji, 's üveg karikáji, úgy kívül bé tévő tábláji, amannak ablakainak mellyékeihez, 's keresztiehez, nem különben rájájihoz, 's üveg karikáihoz hasonlóknak, abban különbözvén azoktól, hogy ennek karikáiból circiter 14, 15 kihullott, 's e felett vagon egy superlát tartó vékonyka vas rúd, melyet egy keskenyke csipkésen faragott deszkácska takar bé. Az ezen házban lévő kemence (melyis kívül a palotáról fűttetik bé) kiseded zöld mázas, virágos kájhákból nem igen régen rakatott, 's felyül hasonló csipkével csipkézett, 's négy rend szorító kájhákkal díszesített, 's áll négy faragott kő lábokon álló, körül ugyan csak faragott kövel párkányozott tűzhelyen. Ezen kemenc[én]ek az egyik vége, ahol a tűz nagyobbban ég, úgy a külső, 's belső oldalai nagyo[n] meghasadoztanak. Ezen háznak *hossza* 3 öl, 's 4 láb, *szélessége* 2 öl, 's 4 láb, *magossága* 1 öl 's 3 ½ lábnyom.

Ezen házból a fellyebb, 's alsó házak között [!] íratott házban nyílik bé egy, ezen ház ajtajához hasonló mellyékű, 's levelű ajtó (*testis primus solus fat[etur]*), ebben különbözvén, hogy ilyen betűk láttanak rajta: M. B. Mely ajtón belől két kő grádicsan lépnek bé a megírt házban, mely ház[na]k, minthogy (amint fejjebb is a ház[na]k másik ajtajánál megíratott) ezen ajtaja is bé vagon pecsételve, mekkora légyen, megmondani nem tudjuk.

A fennebb leírt tornácból lehet a megterhelt gyomornak egy magát meg üresítő S[alva] V[enia] *porvátára* menni, melynek kiseded cserefa mellyékű, béllett, 's körül keskenyen párkányozott, kopott festékű, kívül vas retesszel záródó ajtaja előtt vagon egy kiseded, fenyődeszkából cserefa lábokra könnyű szerrel épült tornácocska.

A leírt udvarház alatt vagon két pince, melyek is nagyobbak, és kisebbnek neveztetnek.

A *kisebbik pincének*, melynek is ajtaja nyílik napnyugotra, a torka csak kisededen, négy közszerű cserefa sasokban rakott, nagyobbára csere deszkákból rakatott ki, de a rongyollott zsendely fedél alatt lévő, most említett sasok megdőlteken ugyan, mindazonáltal jó gondviselés alatt még sokáig el tartanak. Ezen pince ajtajának felei jó erős cserefából faragtattattak, el rongyollott hitván fenyődeszka levele pedig két, cigány csinálta vas sarkakan forog (melyek[ne]k egyike meg bomlott) és vas retesszel záródik. A pincének felső része csaknem új, jó cserefa deszkákkal padolt, 's hasonló jó, erős nyolc fiók, 's két mester gerendákkal (melyeket is tarta[na]k két hasonló erős cserefa jó forma vastagságú oszlopok) gerendázattott. Ebben vagon két rendbeli fenyődeszkából csinált cipótartó tábla, 's egy darab hitvány aszokfa. Ennek *hosszúsága* 4 öl, *szélessége* pedig 3.

A nagyobbik pince torok ajtajának mellyéki erős cserefából, levele pedig csak egyszerűen fenyődeszkából, kívül szélesen párkányozott, belől, alól, felyül[?] hevederezve csináltatott, jó két erős vas sarkakon forogván, vas retesszel zárattatik; ezen bé menvén vagyon a pince toroka, mely felyül jó erős cserefa deszkákkal padoltatott, 's ép, hasonló gerendákkal gerendáztatott, alól pedig cserefa lépcsőkkel grádicszatott; de a lépcsők (melyekis kilenc számból állanak, egyiknek csak a hejje látzván) földdel nagyon feltöltettek. Ezen pince torok[na]k *hosszúsága* 3 öl, s 4 ½ lábnyom, *szélessége* 1 német öl 's 4 lábnyom. Ezen pince toroka, levél nélkül való belső ajtajának mellyéki hasonlóképpen jó erős cserefából nem régen faragtattak. A közepe tájatt ezen pincének vagyon egy, nagyobbára téglából rakott kőlab hajtás, felyül padoltatott, féligre nagyon elsenyvedett cserefa deszkákkal, féligre pedig jó erős, majd újjal érő, hasonló fából csinált deszkákkal, 's gerendáztatott 17, mint látzik, nem régen vágott, jó erősen faragott cserefa gerendákkal, melyek közül a napkelet felől való végső gerendát tartya egy jó erős cserefa oszlop. Hogy pedig a pince minden világosság nélkül ne lenne, a kőfalnak dél felől való részin két kisednyka ágosakon, két felől elé bocsátott rudakon fekvő, sövényből font alma potz. Ennek *hosszúsága* 5 öl, 's 1 ½ lábnyom, *szélessége* pedig 3 öl, egy lábnyom hejján.

Ezen ekképpen fel adott házaknak minden falai rész szerint kőből, de nagyobbára téglából rakattattak; melyekbenis olyas nevezetes romlás ugyan nincsen, hanem imitt, amott a régi vakolások le omladozott, és a felső tornác napnyugot felől való ki könyöklője alatt, 's úgy a napnyugat felől való, palota mellett lévő felső háznak a dél s észak felől való szeglete tájatt is a felső ablaktól fogva, csaknem a földig le, megrepedeztének. Ahol pedig a kőfalok megmértehettek, egy singnyi szélességűeknek tanáltattanak. *Testis primus fatetur sequentia*. Ezen épületeknek alsó végén, az északra néző oldalán a kőfalnak, ez az egy pár deák vers olvastatik:

BETHLENIUS MIRA PATRIS VIRTUTE CORUSCANS
STEPHANUS, HASCE COMES, CORRIGIT ARC DOMOS
KRISTINA MATSKÁSIDES COMITIS COMITISSA COOPTAT
GAUDEAT UT VOTIS, BETHLENIANA DOMUS

Ezen versek felett vagyon ilyen írás: *EUL[?]: 10. 10*. Mely után mindjárt láttadnak valami sidó betűk, de mit tegyenek, nem tudom, a leírt verseken pedig alól ilyen írás tettzik ki: *ANNO*, mely után ismét írás vagyon, de a régiség miatt nem olvashatni, melyek után ez az esztendőszám láttzik: 1728.

Testes singuli fatentur.

Ezen házaknak szarvazattyát közönséges fenyő tutaj fákból, jó magason faragták, melyeketis tartanak, 's erősítenek hasonló fenyőgerendákból, jó móddal csinált sűrű kötések. Legfelyül mindezek (a házoknak hijujában lévő fenyődeszkákból csinált szalonnás kamarával, mely[ne]k vas retesz ajtaján járnak bé, együtt) sendellyel takartattanak bé, melynek dél felől való oldalának fele meg rongyollatt, és szükséges képpen újítást vár, a több részei pediglen még jó, és nagy darab idejig kár nélkül való szolgálatot tehet[ne]k. A leírt egész épületek[ne]k dél felől való résziből két kémények, a sendylen felyül, mintegy két ölnyire magosan emeltettek, északról pedig még magosabban, mintegy harmadfél ölnyire a sendely fedelen felyül szép fejéren más szolgál ki, mely kémények közül egyiknek is nevezetes hibája még nem esmérszik. Napkeletről ugyan csak vagyon más kisednyed[?], a fedél alól mintegy fél ölnyire ki nyúló kéményecske. Ami ezen házaknak állását, vagyis fekvését nézi, és illeti: napkeletről hosszan nyúlnak le napnyugotra, melyek[ne]k észak felől való oldalából kinyúlik ugyan csak északra a megírt tornác, és az élés bolt, mely tornác, és élés bolt között lévő kis darab földecske, bé kerit-

tetett sendely fedél alá, cserefa talpban vésett sasok közé rakott karokra font vessző kerttel, az hováis egy könnyű szerrel csinált fa sarkokon forgó, vas szeggel záródó ajtón szoktanak bé menni. Ezen bé kerítettett helyecske eddig elé virágos kertnek tartattatott, melyben mostis vagyon egy veszni tért vén szilvafa, 's két ugyan csak veszendő félben lévő szilvafa csemete.

Ezen udvarházon felyül, dél felől, még alkalmas sendely fedél alatt (melynek is tetejéb[en] kéttzeres galambugacska építettett) vagyon egy cserefa talpokra, mindenfelől téglából vékonyon rakott oldalú kisded házacská, melynek fenyőfa mellyékü, 's egyszeres, körül mindazonáltal úgy a közepin párkányozott, vas fordítóval nyíló, 's gömbelyég elé taszító vas vesszővel záródó, jó erős festetlen fenyődeszka ajtaja előtt, vagyon egy küsed, festetlen, párkányosan gyalult fenyődeszkával bé deszkázott tornácocska; két ablakainak mellyékei cserefából, azok fíjókjinak rámái pediglen fenyő deszkából készítetttek, 's forognak paraszt vas sarkakon, és hasonló záróval záródnak; ezen házacská két ablakai közül mindenik[ne]k külön, külön, két, két, kétfelé nyíló fiókjai levén, az egyik fiókjáb[an] egészen aprószerű kerek üveg karikák fában foglaltattak, a másik fiókjáb[an] pediglen csak félig vagynak efféle karikák, azon alól egy kisded fiókocskáb[an] levén egész üveg táblácska; a másik ablaknak pedig mind két fiókjiban egész eveg táblák voltanak foglaltatva, melyek egy felől épen meg vagyunk mostis, de más felől az edgyik üveg tábla egészen ki tört, a másiknak pedig csak egy darabja. Ezen háznak allya földdel vagyon töltve, felyül pediglen gyalulatlan fenyődeszkával padolva, mely padlást is tartanak négy vékony fenyő gerendák. A benne lévő kemencének téglával színlett, 's körül régi párkányoson faragott kövekkel párkányozott tűzhelye igen alacson; maga a kemence négy sor zöld mázas virágos kájhákból rakott, 's felyül hasonló csipkéekkel díszesítettett, de megromladozott. Ezen kemencéből a füst egy téglából rakott, de a derekában nagyon megromlott kéményecskében (melyis vagyon a le írt házacskának napkelet felől való oldalá[na]k külső felib[e] ragasztva) jár ki. Ennek *hossza* 2 öl, *szélessége* 1 öl s 2 lábnyom.

Innen fordulván északra vagyon egy, nagyobbára jó sendely fedél alatt, erős és vastag nem régen vágott alatsón cserefa tőke lábakon álló, jó erős cserefa talpokban vésett, cserefa sasok közé rakott, szépen öszve eresztett, fenyő boronákból állítottatott oldalú, 's belől tizenegy nagyobb, 's apróbb rekeszre szakasztott, felyül fenyődeszkával, alól pedig fenyő gerendákkal padoltatott, még jó állapottyában lévő, erős jó *gabonás*, melynek ajtaja mellyéki cserefából, levele pedig fenyődeszkából dupláson csináltattanak, és cigány csinálta vas sarkakan forogván, vas retesszel záródik, melynekis előtte vagyon egy kisded rostáló tornácocska. Ezen gabonásnak *hossza* kívül, a szélin mérettetvén meg, 8 német öl egy lábnyom héjján, *szélessége* pedig a végin 4 német öl. Erre a gabonásra négy kisded cserefa grádicsan hágnak fel.

Alól ezen gabonáson, napnyugotra térvén, vagyon egy földben vert karokra font, szalmával fedett új *törökbúza kas*, melyben elférne circiter 232 köböl csős törökbúza, melyis mintegy fél magosságnyira környül van kertelve, 's felyül pedig bé vant [!] tövisselve, hogy a marha 's S[alva] V[enia] a sertések (minthogy az udvaron vagyon) hozzá ne térhessenek.

Ezen alól, ugyan csak napnyugotra, vagyon egy, cserefa talpokban vésett, ugyan cserefa lábokan, vagyis ágosakon álló *sajtó szín*, melynek két felől való oldala bé vagyon, két felől pedig nincsen bé kertelve; ezen színnek nagysága akkorára terjed, hogy még szekereketis szoktanak egyik részib[en] tartani, melyre nézve azon a felin, amelyen a szekereket szokták tartani, öt fenyő 's egy cserefa gerendák az egyik végeivel keresztül rakattak egy, a színnek közepén hosszára nyúló, mester gerenda hejett lévő fenyő gerendára. Az alatta lévő öreg *lajtonak* pedig minden meg kívántató fáji cserefából vagynak, 's különben épek is, hanem a nagy sajtó fának az edgyik vége rodhadó formálag meg vagyon hasodva.

Ezen alól egy cserefa talpokban vésett, sasok közé bocsátott, elegyes fából minden felől ki rakott oldalú *szekér szín*.

Ezen alól vagyon egymás mellett két, a közlebb leírt szekér színhez hasonló oldalú, nyolc, nyolc ökörre való, alól hídlás nélkül való, felyül ágboggal bé hánt tetejű, földben ásott cserefa sasok közé rakott fákból való, felyül pedig hosszú fenyő gerendával tetéztet jászlu S[alva] V[enia] *ökör pajta*. Mind ketten ezeknek ajtajok fenyődeszkából könnyű szerrel csináltattak, és fa szeggel záródván, jó erős cserefa ajtó mellyékekben vert fa sarkokon forognak.

Ezekon alól egymás mellett vagyon ugyancsak két *ló istálló*, melyek[ne]k edgyike, úgymint a felső, csak egy kicsin helyt, az alsó pedig egészen padolatlan, és hídlás nélkül való, felyül pedig mind a kettő gerendákra hányt ágboggal csináltatott bé, mind kettőben sövényből font jászol lévén, az egyiknek teteje hosszú fenyő gerendával vagyon bé párkányozva, végre pedig mind kettőnek ajtaji hasonlóak a leírt ökör pajták[na]k ajtaihoz, kivévén azt, hogy az alsó istálló ajtajának a sarka letört. Ezekon kívül, a közlebb le írt négy pajták előtt vagyon egy hosszan nyúló, vastag cserefa talpokban vésett, viszont cserefa lábakan álló eres, melyet is a pajták tornácának, vagyis pitvarának szoktunk mondani. Mind ezek az egymás után leírt darabból álló külön, külön való alkalmatosságok vagynak rész szerint nem régi, rész szerint pedig avatag szalmával fenyőfa szarufákra rázott fedéllel, egy fedél alá csinálva, mely fedél jó gondviselés alatt még alkalmas ideig való szolgálatot tehet.

Ezen alól ismét, külön fedél alatt, vagyon egy rodhadásra készülő cserefa tőke lábakan álló, fenyő boronákból rakott, ugyan fenyőfa szarufájú, megsuhodozott szalma fedelű, circiter 12 S[alva] V[enia] sertésnek való, hizlalni való S[alva] V[enia] *sertés ól*, melyis közből, hasonló fenyő gerendákkal keresztül rekesztetett, az edgyik oldaláb[an] vagyon csinálva egy, csak nem semmire kellő, meg rodhadozni kezdett, és megrágotott cserefa hosszú válú. Az ól mindazonáltal, ha ajtó leveleket csinálnának reá, 's más defectusatkáit is meg igazítanák, és ki pótolnák, még egy darabig el szolgálhatna.

Az egész curiális hely azon részének, melyen az eddig feladott, és leírt épületek feküsznek (mely meg mérettetvén *hossza* tészén 54 német öleket, *szélessége* pedig ismét 36 német öleket), a napnyugot, vagyis uttza felől való része egészen, már ezentúl rodhadásra készülő cserefa talpokb[an] vésett, jó ép cserefa sasok közé rakott, fenyőfa boronákból álló, fél viseltesnyi sendely alatt lévő kerítéssel vagyon bé kerítve, dél felől való része pedig circiter 12 német ölnyire hasonlóval, de fellyebb egy darabig meg rongyollott, és meg jukadozott, ros, fedelű támaszos hitvány, régi kerttel, egy darabig ismét jó elkészült sátaros, támaszos, nem igen régi sövény kerttel, még napkelet felől való része is, emberül vagyon bé kerítve. Nem külömben az észak felől való részeis minden nevezetes hiba nélkül való, csak nem új, támaszos, lészás sövény kerttel kerítettik, a holottis a fenn megírt sajtó szín mellett, egy hitvány sendely fedelű, jó erős, földb[e] ásott cserefa ágasú kötött ajtón (melynek dirib, darab deszkákból álló hitvány gyenge levele csak nem hulló félben lévő fa sarkakan forog) mennek bé a *csűrös kertben*, mely csűrös kert meg mérettetvén, *hosszasága* tészén 58 n[émet] ölöket, *szélessége* pedig 52 n[émet] öleket. Ennek a közepében vagyon egy jó erős, földben ásott cserefa sasok közé bocsátott, fenyőfa boronákból kirakott oldalú, 's ugyan jó fenyőfa szarufákra hányatt, meg lyukadazott szalma fedelű, a mint láttzik, nem felette régen épült, jó erejiben lévő csűr, melynek *hosszúsága* tészén 11, *szélessége* pedig 3 öleket, s négy lábnyomnyit. Ugyan ezen csűrös kertnek a dél felől való részin vagyon egy, majd bé tölt, le sorvadtt fedelű, 's el rodhadtt talpú, külömben még alkalmas szarufájú *jégverem*. Ezen csűrös kertnek a napnyugot felől való résziből bé kerítetttek egy darabot *veteményes kertnek*, melyben vagyon a kert mellett apróstól edgyütt mintegy 30 szilvafa, és 3 potzok édes almafa ültetve, mely kertnek *hossza* 33, *szélessége* pedig 18 német öl. Ezen veteményes körül a kert, noha lészás, és támaszos volt idejében, de most annyira meg kezdett rongyollani, hogy újat inkább, mint sem igazítást várjon. Egyebütt pedig a megírt csűrös kert körül mindenütt jó, nem igen régi lészás, támaszos, sövényből csere karokra font kert

tanáltatik. Ezen csűrös kertnek napnyugot felől való részén, az utzára nyílik egy földben ásott, két cserefa ágasú, csak paraszton kötött, szalma fedelű, jó magos *kapu*, melynek csak egy felé nyíló levelét romlott hevedereire szegzett, hulladozott, dirib, darab deszkái mellett vesszővel is kertelték, és igen szegény fa sarkakon forog. Ugyan csak ezen csűrös kertnek észak felől való oldalánál (mely ezelőtt régen *akol* volt) vagyon egy darab dohányföld, melynek *hossza* 75 n[émet] öl, *szélessége* pedig 55. Ezen dohányos kertet minden esztendőben, bizonyos falusi emberek[ne]k, taxára ki szokták osztani, úgy hogy minden esztendőben *négy, négy bál dohány szokott bé jóni a meg irt m[é]l[tósá]gos udvar számára*. Ezen kertnek az edgyik szegletin egy jobbágy cigány, a másik szegletin pedig a kertész laknak, melyről a sessiok seriessében bővöbben fogunk szállani. Ezen kert[ne]k fennebb említett részit, amelyet t.i. taxára ki adtak, mind kerttel az udvar tartya, úgy szántását is az udvar szokta végben vitetni.

Továbbá, a fellyebb megirt curiának, vagyis udvarnak, napkelet felől való részén egy, jó, erős cserefából faragtatott ágasú, 's mellyékű, nem igen régi, kötött ajtó (melynek cserefa deszkákból csinált levele, jó fa sarkakon forogván, tőke zárral zárattatik) nyílik bé a *gyümölcsös kertben*, melyben feles, mind vad, mind pedig jóféle alma, körtvély, szilva, meggy, som, és kőrifák tanáltatnak. Ezen gyümölcsös kert, a helynek fekvése úgy kívánván, két részekben mérettetett, úgy tudnilik, mintha kettő volna, melynek azon részénél, mely vagyon az otoványok gödre felől, *hossza* 100, *szélessége* pedig téssen 50 n[émet] ölöket. A más részének pediglen, mely az udvar mellett az utzára véggel le rúg, *hossza* 50, *szélessége* pedig 48 öl. Ennek kerítése némely helyt jobbacska, de nagyobbára igen meg rongyollatt, úgyhogy ezentúl az egész kerítésnek nagyobb része újat vár. Ezen gyümölcsösből ugyancsak vagyon más, a közlebb leírt ajtóhoz mindeneb[en] hasonló ajtó (ki vévén azt, hogy ennek fenyő, amannak pedig cserefa levele vagyon), melyen ismét a leírt udvarra mehetnek vissza.

Vayon még ezen kívül, a meg irt udvarral által ellenben *egy kert*, mely régen veteményes kert vót, most pedig egy részit kaszálják, más részit pedig ugyancsak taxájára, mint a másikat, dohánynal ültetik bé, melyből taxa dohány a m[é]l[tósá]g[o]s udvar számára bé jó mintegy *egy bál dohány*. Ennek *hossza* 58, *szélessége* pedig 32 öl. Ezen kertnek az utza felől való oldala, úgy az északra menő vége jó, nem igen rég tsinált támaszos, lészás, csere karokra font kerttel vagyon körül véve. A patak felől való oldalát pedig csak tövis gypüvel csinálták bé, melynek fűzfá karai nagyobbára megfogantak. A délről való végén eddig szolgált sátoros kertet ezentúl újjal szükség felváltani. Ezen kertnek a végiben vagyon egy házacska, mely *tyukász háznak* tartatott régen, de erről a sessiok seriessébben többet lehet látni. Ezen kertet is az udvar tartya kerttel, úgy szántását is az udvar viteti véghez...

A kápolna

Ezen Oltoványos nevezetű erdőnek, a Maros felől való tetején, vagyon edgy jó sendely fedelű, nem régiben kő fundamentumra téglából épült (mely téglafalnak *szélessége* 1 sing), négy szegeletű bolthajtásos kápolnácska, melynek alól deszkával padolt, felyül pedig padolatlan, földre fektetett cserefa talpokban vésett lábakon álló, hasonló sendely fedelű tornácában mennek bé egy fél embernyi magosságú, alól, felyül vékonyka cserefa gerenda darabokban foglalt, három esztergában metzett orsókból készült, fa sarkokon forgó ajtócskán. Ahonnanis, az irt kápolnának két felé nyíló, cifrán egy néhány helyt bélelt, és külömb-külömbféle párkányozásokkal díszesített, belől setét, kívül pedig világos kéken festett, fenyőfa deszka levelű (mely levelek jó móddal csinált, csinos vas sarkokon forognak, és lakatos által készítettett, sokadalmokban árultatni szokott formájú, közönséges vas zárral zárattatnak. A dél felé nyíló ajtajának pedig alól, felyül fában járó, két kiseded lapas, vas zárócskája kétségekívül azért va-

gyon, hogy mikor az szükség nem kívánnya, csak az edjik levél nyittassék, a másik pedig zárva tartathassék) ajtaján mennek bé azon kápolnáb[a], melynek a most leírt ajtaja felett egy tojás vékonyabb fele formájú 's szabású, cserefa mellyékü ablak vagyon, mely ablak belől ritka szemű, vékony vas rudakból, vagy inkább vas vesszőkből, kívül pedig sűrű szemű, fenyődeszkából készült, feketén festett rostéllyal hálóztatott bé. Ezen kívül, a nevezett kápolnának dél, és észak felől való oldalain vagynak egy, egy kerek lyukacsák, melyek a kápolnát belől világosítják, mely lyukaknak a közepin, a kőfalb[an] vagyon véggel egy, egy kereszt vas bé bocsátva, melyek[ne]k edjike kitört, azon keresztvasok[na]k pedig előttök vagyon egy, egy sűrű szemű, fenyődeszkából csinált, feketén festett rostély.

Ezen ekképpen leírt kápolnában vagynak hat, cifrán faragott, tarkán festett, gyöntározatlan fenyődeszkából, jó móddal készült, boruló új székek, melyeknek is allyok gyalult fenyődeszkával vagyon padolva. Ezeken a székeken kívül, a fellebb írt ajtóval szemben, vagyon egy cir[citer] másfél singnyi magosságú, festetlen fenyődeszkából láda formálag csinált oltár, melynek a fal mellett lévő szélin, diósínű festéssel festett, fenyődeszkából csinált keresztben, vagyon a *Krisztus feszületi*. Ezen oltárnak vagyon egy kék selyem tafatából csinált, ezüst csipkével keresztben cifrázott, ugyan csak kék bagaziával bélettel takarója. Ezen kívül vagynak három, fából csinált és faragott, annak rendi szerint festett képek, hat esztergában metzett, gombos lábú, jó magas, kívül ezüst levéllel béragasztott, fa gyertya tartók, és négy, a leírt gyertya tartóhoz hasonló formájú és állású, zölden festett, virágot tartó lábak, melyek[ne]k a tetejekben téli virágokból kötött, jó magas bokréták állanak.

Ezen kápolnának belől *hosszasága* 2 öl, 's két lábnyom, *szélessége* pedig 1 öl, 's 4 lábnyom, melynek kívül, a tetejin vagyon edgy vas kereszt, körös-környül mellette, kívül felől, egy fél embernyi magosságú, alól-felyül cserefa gerendákban vésett, esztergában metzett orsókból csinált ambitus. Előtte pedig egy bé sendelyezett ágos harangláb, melynek is a csengettyűje, a sz[ent] mise szolgáltatáshoz megkívántató minden egyéb apparátussal együtt a boltban be vagyon zárva...

The Mansion of Mezőpanit (Pänet). It is a well-known fact that – because of the agitated history of this region – there are just a few buildings conserved in their original form to the present day. The author – based on a conscription from 1760, preserved in the archive of the Transylvanian Museum Society – presents a destroyed mansion, the one built in Mezőpanit between 1670-1673, probably by Boldizsár Macskási, an influential politician of the Apafi-period. After his death the mansion remained in the possession of the Macskási family for a while, as the inscription preserved on the northern wall mentions the restaurations made by Krisztina Macskási and her husband István Bethlen around the year 1728. Soon after this it became the heritage of the Bethlen and Kornis families. After the presentation of the supposed possessors of the mansion, the author tries to manage an imaginary reconstruction of the building, based on the dates offered by the conscription. Originally the manor-house had two levels. On the ground-floor the scribes have found five rooms and a vault, on the first floor the prominent portico (with boarded ceiling and an inscription which mentions the names of the builders and the year 1673), the so-called „palace”, and two other rooms. The dimensions of this building, the use of the boarded ceiling as a decoration shows that the mansion of the Macskási's from Mezőpanit was a significant example of the Transylvanian late-renaissance architecture.